

Toisella asteella opiskelevien sateenkaarinuorten hyvinvointi 2017. Kouluterveyskyselyn tuloksia

Päälöydökset

- Kiusaamis-, uhkailu- ja väkivaltakokemukset ovat sateenkaarinuorilla, erityisesti pojilla, moninkertaisesti yleisempiä kuin heteronuorilla.
- Sateenkaarinuoret kokevat terveydentilansa heikommaksi ja he ovat ahdistuneempia kuin heteronuoret.
- Suurin osa sateenkaarinuorista kokee, että oppilaitoksessa voi olla oma itsensä. Sateenkaarinuorten ja opettajien välinen vuorovaikutus ei poikkea heteronuorista.
- Monet sateenkaarinuoret ovat ilman läheisiä ystäviä. Keskusteluvaikkeudet vanhempien kanssa ovat yleisempiä kuin heteronuorilla. Enemmistö kokee kuitenkin saavansa tarvittaessa tukea ja apua.

JOHDANTO

Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvien suomalaisnuorten hyvinvoinnista tiedetään vähän. Viime vuosina sitä on tutkittu Hyvinvoiva sateenkaarinuori -tutkimushankkeessa^{1,2}. Alangan¹ tutkimuksessa todettiin, että sateenkaarinuorten kokemukset terveydestä ja hyvinvoinnista olivat osin heikommät kuin koko väestössä. Heillä oli yleisemmin kokemuksia kiusaamisesta, häirinnästä ja väkivallasta. Lisäksi he kokivat puutteita koulun ja opiskeluhoillon valmiuksissa kohdata sateenkaarinuoria. Ruotsalaisessa tutkimuksessa³ todettiin, että sateenkaarinuorten huonompi terveys johtuu siitä, että he joutuvat syrjinnän, väkivallan ja uhkailun kohteeksi muita yleisemmin.

Lapsi- ja perhepalvelujen muutosohjelma (LAPE) ja lapsiasiavaltuutetun toimipidesuosittukset velvoittavat keräämään seurantatietoa vähemmistö- ja erityisryhmistä^{4,5}. Kouluterveyskyselyssä kysyttiin vuonna 2017 toisen asteen opiskelijoilta seksuaalisesta suuntautumisesta ja sukupuolen kokemisesta, joten nyt on ensimmäistä kertaa käytössä väestötason tietoa seksuaali- ja sukupuolivähemmistöistä. Tietoa tarvitaan mm. nuorten palvelujen kehittämisessä sekä yhdenvertaisuuden toteutumisen seurannassa.

Tässä tutkimuksessa tarkastellaan lukiossa tai ammatillisessa oppilaitoksessa opiskelevien nuorten hyvinvointia, terveyttä, elintapoja, opiskelua ja tuensaantia seksuaalisen suuntautumisen mukaan. Mielenkiinnon kohteena ovat ne nuoret, jotka eivät identifioitu heteroiksi. Tekstin sujuvuuden vuoksi heitä kutsutaan tässä tutkimuksessa sateenkaarinuoriksi vaikka yleensä käsite sisältää myös sukupuolivähemmistöt.

TULOKSET

Terveydessä huolenaiheita

Lukiossa tai ammatillisessa oppilaitoksessa opiskelevista pojista yli ja tytöistä vajaa 90 prosenttia ilmoitti olevansa heteroja (taulukko 1). Biseksuaaleja oli pari prosenttia pojista ja lähes kymmenesosa tytöistä. Homoja tai lesboja oli pari prosenttia. Pieni osa ei osannut luokitella itseään kuuluvaksi mihinkään mainituista luokista.

Taulukko 1. Seksuaalinen suuntautuminen lukioden ja ammatillisten oppilaitosten 1.–2. vuoden opiskelijoilla.

	Lukio		AOL	
	Poika	Tyttö	Poika	Tyttö
hetero	94 % (13416)	86 % (17410)	93 % (15976)	85 % (11224)
bi	3 % (411)	9 % (1808)	2 % (361)	8 % (1088)
homo tai lesbo	2 % (229)	1 % (241)	1 % (221)	2 % (208)
mikään edellä olevista ei sovi kuvaamaan minua	2 % (292)	4 % (718)	4 % (658)	5 % (639)
Yhteensä	100 % (14348)	100 % (20177)	100 % (17216)	100 % (13159)

Kirjoittajat:

Pauliina Luopa
Tutkija, THL

Outi Kanste
Erikoistutkija, THL

Reija Klemetti
Tutkimuspäällikkö, THL

Näin tutkimus tehtiin

Tutkimus perustuu keväällä 2017 tehtyyn THL:n Kouluerveyskyselyyn. Kouluerveyskysely on koko maan kattava väestötutkimus, jossa kerätään laajasti tietoa nuorten hyvinvoinnista, terveydestä ja palveluista.

Kohderyhmänä ovat perusopetuksen 4. ja 5. luokkien oppilaat (vastausaktiivisuus 80 %) ja heidän huoltajansa (30 %) sekä perusopetuksen 8. ja 9. luokkien oppilaat (63 %). Toisen asteen koulutuksen osalta arvioitu vastausaktiivisuus oli lukioiden 1. ja 2. vuoden opiskelijoilla 50 % ja ammatillisten oppilaitosten 1. ja 2. vuoden opiskelijoilla 40 %. Kysely toteutetaan joka toinen vuosi.

Mihin kysymyksiin ja luokitteluihin tulokset perustuvat:

Lukiassa tai ammatillisessa oppilaitoksessa opiskelevilta kysyttiin, mikä kuvaa parhaiten heidän seksuaalista suuntautumistaan tällä hetkellä.

Vastausvaihtoehdot olivat:

- 1 hetero,
- 2 bi,
- 3 homo tai lesbo ja
- 4 mikään edellä olevista ei sovi kuvaamaan minua.

Vastaajat luokiteltiin kahteen ryhmään:

- heteronuori (vaihtoehto 1) ja
- sateenkaarinuori (vaihtoehdot 2, 3 ja 4).

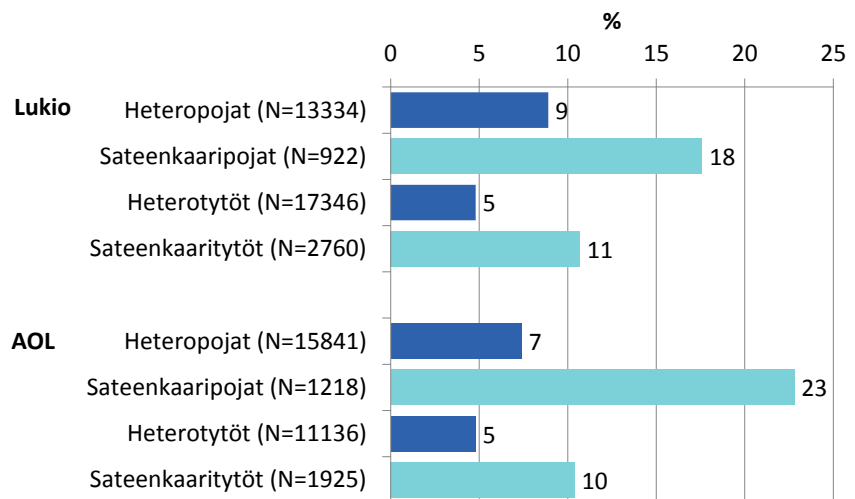
Sateenkaarinuorten määrä aineistossa oli lukiassa 932 poikaa ja 2767 tyttöä sekä ammatillisissa oppilaitoksissa 1240 poikaa ja 1935 tyttöä.

Tuloksia tarkastellaan ristiintaulukoimalla. Tilastollista merkitsevyyttä mitataan Pearsonin kii²-testillä. Tuloksissa huomioidaan vain erittäin merkitsevät erot, $p < 0,0001$.

Sateenkaarinuoret kokivat terveydentilansa huonommaksi kuin heteronuoret. Sateenkaaritytöistä 44–45 prosenttia ja -pojista 32–34 prosenttia arvioi terveydentilansa keskinkertaiseksi tai huonoksi. Ammattiin opiskelevilla heterotyttöillä tämä osuus oli 27 prosenttia, lukiossa opiskelevilla heterotyttöillä 19 prosenttia ja heteropojilla 14–16 prosenttia.

Ahdistuneisuusoireilu oli sateenkaarinuorilla moninkertaisesti yleisempää kuin heteronuorilla. Sateenkaaritytöistä joka kolmannella oli kohtalaista tai vaikeaa ahdistuneisuutta. Heterotyttöillä ahdistuneisuusoireilu oli puolet harvinaisempaa. Sateenkaaripojista 16–17 prosentilla ja heteropojista vain neljällä prosentilla oli kohtalaista tai vaikeaa ahdistuneisuutta.

Sateenkaarinuoret olivat ilman läheisiä ystäviä yleisemmin kuin heteronuoret (kuvio 1). Ammatillisessa oppilaitoksessa opiskelevista sateenkaaripojista 23 prosenttia ja lukiossa opiskelevista sateenkaaripojista 18 prosenttia ilmoitti, ettei hänellä ole ystävää, jonka kanssa voi keskustella luottamuksellisesti omista asioista. Heteropojilla vastaavat osuudet olivat 7–9 prosenttia. Sateenkaaritytöistä 10–11 ja heterotyttöistä 5 prosenttia oli vailla läheisiä ystäviä.

Kuvio 1. Ilman yhtään läheistä ystävää olevien prosenttiosuudet ja vastaajien lukumäärät.

Vuorovaikutuksessa opettajien kanssa ei eroa

Opettajien ja opiskelijan välisessä vuorovaikutuksessa ei ollut eroja seksuaalisen suuntautumisen mukaan lukuun ottamatta ammattiin opiskelevia poikia. He ilmoittivat heteropoikia yleisemmin, etteivät opettajat ole kiinnostuneita heidän kuulumisistaan (27 % vs. 21 %) eivätkä rohkaise heitä mielipiteen ilmaisuun oppitunnilla (22 % vs. 13 %).

Kolme neljästä sateenkaarinuoresta koki, että oppilaitoksessa on melko tai erittäin helppoa olla oma itsensä – pojat hieman yleisemmin kuin tytöt. Heteropojista näin koki yhdeksän kymmenestä ja heterotyttöistä kahdeksan kymmenestä.

Oppilaskunnan hallituksen toimintaan osallistuminen oli sateenkaarinuorilla yleisempää kuin heteronuorilla, esimerkiksi lukiolaisista sateenkaaripojista 16 prosenttia osallistui siihen (vrt. 9 % heteropojista). Koulu yhteisöön kiinnittyminen oli kuitenkin sateenkaarinuorilla heikompaa. Sateenkaaripojista puolet ja -tytöistä kolmasosa koki olevansa tärkeä osa koulu yhteisöä, kun heteropojista näin koki kaksi kolmesta ja -tyttöistä puolet.

Sateenkaaripoikien väkivaltakokemukset yleisiä

Sateenkaarinuorilla, erityisesti pojilla, oli heteronuoria yleisemmin kokemuksia kiusaamisesta, uhkailusta ja väkivallasta (taulukko 2). Koulukiusatuksi vähintään kerran viikossa joutui lukiossa 7 prosenttia ja ammatillisissa oppilaitoksissa 16 prosenttia sateenkaaripojista. Muilla nuorilla osuudet olivat pari prosenttia. Syrjivää kiusaamista (liittyen ulkonäköön, sukupuoliin, ihonväriin, uskoon tms.) koulussa tai vapaa-ajalla oli kokenut noin joka kolmas sateenkaaripoika, ammattiin opiskelevat hieman lukiolaisia yleisemmin. Lukiossa opiskelevista sateenkaaripojista 22 prosenttia ja ammatillisissa oppilaitoksissa opiskelevista 27 prosenttia oli kokenut fyysistä uhkailua vuoden aikana.

Taulukko 2. Väkivaltakokemukset lukioiden ja ammatillisten oppilaitosten 1.–2. vuoden opiskelijoilla.

	LUKIO				AOL			
	Hetero- poika N=12369 –13368	Sateen- kaaripoika N=843– 927	Hetero- tyttö N=16316 –17369	Sateen- kaarityttö N=2577– 2758	Hetero- poika N=15055 –15895	Sateen- kaaripoika N=1110– 1225	Hetero- tyttö N=10600 –11166	Sateen- kaarityttö N=1804 –1930
Koulukiusattuna vähintään kerran viikossa	1 %	7 %	1 %	2 %	3 %	16 %	2 %	4 %
Kokenut syrjivää kiusaamista koulussa tai vapaa-ajalla	9 %	29 %	11 %	19 %	10 %	32 %	13 %	23 %
Kokenut fyysistä uhkailua	12 %	22 %	6 %	10 %	14 %	27 %	11 %	17 %
Kokenut seksuaalista väkivaltaa	2 %	15 %	8 %	14 %	2 %	19 %	10 %	17 %
Kokenut vanhempien henkistä väkivaltaa	18 %	32 %	34 %	42 %	12 %	26 %	26 %	32 %
Kokenut vanhempien fyysistä väkivaltaa	3 %	10 %	4 %	6 %	2 %	15 %	3 %	6 %

Kaikki sateenkaari- ja heteronuorten väliset erot olivat erittäin merkitseviä Pearsonin χ^2 -testissä ($p < 0,0001$).

Seksuaalista väkivaltaa vuoden aikana oli kokenut joka viides lukiossa opiskeleva ja joka seitsemäs ammatillisessa oppilaitoksessa opiskeleva sateenkaarinuori, pojat hieman tyttöjä yleisemmin (taulukko 2). Heteronuorista tytöt olivat kokeneet seksuaalista väkivaltaa poikia yleisemmin (8–10 % vs. 2 %).

Myös henkistä tai fyysistä väkivaltaa vanhempiensa taholta kokeneiden osuudet olivat selvästi suuremmat kuin heteronuorilla (taulukko 2). Lukiolaisista sateenkaaritytöistä 42 prosenttia ilmoitti kokeneensa henkistä väkivaltaa vanhempiensa taholta vuoden aikana (vrt. 34 % heterotytöistä). Vanhempiensa fyysisen väkivallan kokemuksia oli yleisimmän (15 %) ammattiin opiskelevilla sateenkaaripojilla.

Enemmistö koki saavansa apua ja tukea

Sateenkaarinuorilla oli heteronuoria yleisemmin keskusteluvaikeuksia vanhempiensa kanssa (kuviot 2). Keskusteluvaikeuksista ilmoitti 19 prosenttia ammattiin opiskelevista sateenkaaripojista, 15 prosenttia muista sateenkaarinuorista ja 4–7 prosenttia heteronuorista.

Ammattiin opiskelevista sateenkaaripojista 61 prosenttia koki, että heillä on mahdollisuus keskustella mieltä painavista asioista jonkun kanssa (vrt. 82 % heteropoista). Muista sateenkaarinuorista mahdollisuus keskustella oli 81–88 prosentilla ja muista heteronuorista 90–95 prosentilla. Kouluterveydenhoitajalta apua ja tukea hyvinvointiinsa ilmoitti saaneensa 83–85 prosenttia sitä tarvitsevista sateenkaarinuorista ja 90–92 prosenttia heteronuorista.

KIRJALLISUUTTA

¹ Alanko K. Mitä kuuluu sateenkaarinuorille Suomessa? Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura & Seta: Helsinki, 2014.

² Taavetti R. ”Olis siistiä, jos ei tarttis määritellä...” Kuriton ja tavallinen sateenkaarinuoruus. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura & Seta: Helsinki, 2015.

³ Hon hen han. En analys av hälsosituationen för homosexuella och bisexuella ungdomar samt för unga transpersoner. Ungdomsstyrelsens skrifter 2010:2. https://www.mucf.se/sites/default/files/publikationer_uploads/hon-hen-han.pdf.

⁴ Järjestelmä ja välineet lasten ja nuorten hyvinvoinnin ja palvelujen seurantaan ja raportointiin. 2016. <https://verkkojulkaisut.valtioneuvosto.fi/stm/zine/16/cover>.

⁵ Eriarvoistuva lapsuus. Lasten hyvinvointi kansallisten indikaattoreiden valossa. Lapsiasiavaltuutetun vuosikirja 2014. Lapsiasiavaltuutetun toimiston julkaisuja 2014:3.

⁶ Society for Adolescent Health and Medicine. Recommendations for Promoting the Health and Well-being of Lesbian, Gay, Bisexual and Transgender Adolescents: A Position Paper of the Society for Adolescent Health and Medicine. Journal of Adolescent Health 2013;52,506–510.

⁷ Lapsiasiavaltuutetun ja vähemmistövaltuutetun suositukset lasten ja nuorten kokeman syrjinnän ehkäisemiseksi ja vähentämiseksi. 2011. <http://lapsiasia.fi/wp-content/uploads/2015/03/15.3.2011.pdf>.

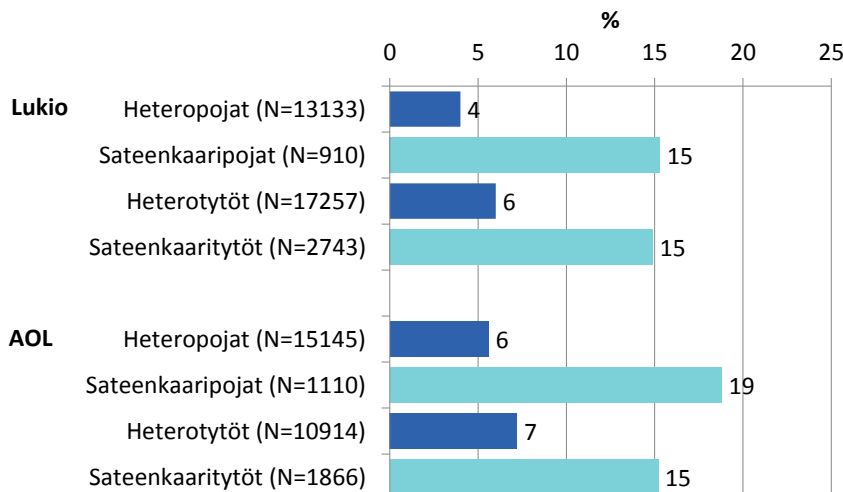
Tämän julkaisun viite: Luopa P, Kanste O, Klemetti R. Toisella asteella opiskelevien sateenkaarinuorten hyvinvointi 2017. Kouluterveyskyselyn tuloksia. Tutkimuksesta tiiviisti 25, syyskuu 2017. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, Helsinki.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos
PL 30 (Mannerheimintie 166)
00271 Helsinki
Puhelin: 029 524 6000

ISBN 978-952-302-909-5 (verkko)
ISSN 2323-5179

<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-302-909-5>

www.thl.fi/kouluterveyskysely/tulokset

Kuvio 2. Keskusteluvaikeuksia vanhempien kanssa kokevien prosentiosuudet ja vastaajien lukumäärät.

YHTEENVETO

Useimpien tarkasteltujen mittareiden mukaan sateenkaarinuoret voivat huomattavasti huonommin kuin heteronuoret. He olivat ahdistuneempia ja kokivat terveydentilansa huomattavasti huonommaksi. Erilaiset kiusaamis-, uhkailu- ja väkivaltakokemukset olivat yleisiä erityisesti pojilla. Sateenkaarinuoret kokivat heteronuoria harvemmin voivansa kertoa asioistaan tai huolistaan muille, oli sitten kyseessä ystävä, vanhempi, oppilaitoksen terveydenhoitaja tai joku muu. Tulokset vahvistavat aikaisemmissa tutkimuksissa saatua kuvaa^{1,3}.

Kaikki sateenkaarinuoret eivät kuitenkaan voi huonosti, esimerkiksi enemmistö koki voivansa olla oma itsensä oppilaitoksessa. Sateenkaarinuoria tarkasteltiin tässä yhtenä ryhmänä, joka kätkee sisälleen erilaisia alaryhmiä ja paljon yksilöiden välistä vaihtelua. Haasteena on löytää ne nuoret, jotka tarvitsevat apua ja tukea.

Oppilaitos on nuorille merkittävä kasvuympäristö, jossa he ovat erityisen haavoittuvia. Oppilaitoksissa on hyvä mahdollisuus vähentää sateenkaarinuorten syrjintäkokemuksia ja antaa heille tukea. Oppilaitoksen yhdenvertaisuussuunnitelmassa tulee määritellä toimintamallit syrjinnän ehkäisemiseksi ja siihen puuttumiseksi. Terveydenhoitajan ja muiden oppilaitoksen aikuisten rooli sateenkaarinuorten hyvinvoinnin parantamiseksi on tärkeä. Heidän ammattitaitoaan seksuaalisuuden ja sukupuolen moninaisuudesta ja koulutustaan normi-kriittisyyteen tulisi vahvistaa (vrt. ^{3,6}).

Myös muiden nuorten parissa toimivien aikuisten valmiuksia havaita syrjintää, puuttua siihen ja tukea syrjintää kokeneita nuoria tulee parantaa. Oppilaitoksessa, harrastuksissa ja nuorisotiloilla tulee kuunnella vähemmistöryhmiin kuuluvien nuorten kokemuksia, jotta heidän kohtaamansa syrjintä tunnistetaan.⁷ Sateenkaarinuorten kokemat keskusteluvaikeudet vanhempien kanssa antavat viitteitä siitä, että myös vanhemmat tarvitsevat tukea ja tietoa seksuaali- ja sukupuolivähemmistöistä.

Sateenkaarinuorten hyvinvoinnista ja terveydestä tarvitaan tarkempaa tietoa. Jatkossa voisi selvittää, millaisia eroja on bi-, homoseksuaalien ja niiden nuorten välillä, jotka eivät identifioituneet kysymyksessä oleviin luokkiin. Lisäksi ottamalla tarkasteluun mukaan nuoren kokemus omasta sukupuolestaan saadaan monipuolisempi kuva sateenkaarinuorista.